

УДК 330.341.1 + 658.589

СУТНІСТЬ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ

Бойчук А.Б.*Національний університет «Львівська політехніка»*

Розглянуто сутність понять «інноваційна програма підприємства» та «програмно-цільовий підхід». Розкрито значення інноваційної програми у діяльності підприємства та її роль у сучасній економіці, сутність програмно-цільового підходу у формуванні інноваційної програми. Виокремлено ряд переваг та недоліків використання програмно-цільового підходу в інноваційній діяльності підприємства. Запропоновано алгоритм формування інноваційної програми підприємства за програмно-цільовим підходом. Доведено високу важливість та дієвість використання програмно-цільового методу в управлінні інноваціями, враховуючи усі його недоліки та особливості.

Ключові слова: інновація, інноваційна програма, програмно-цільовий підхід

The essence of concepts of «Enterprise innovative program « and «program-oriented approach» has been considered. The importance of innovation program in the enterprise activity and its role in the modern economy, the essence of program-oriented approach in the definition of an innovative program have been revealed. There has been isolated a set of advantages and disadvantages of use of program-oriented approach in the innovative enterprise activity. Also an algorithm of formation of enterprise innovative program according to program-oriented approach has been offered. High importance and effectiveness of use of program-oriented method in the management of innovation process has been proved, including all its flaws and features.

Keywords: innovation, Innovation Program, a program-based approach

Актуальність проблеми. Пріоритетною умовою ефективного розвитку підприємств є постійне зростання їхньої конкурентоспроможності, успішне забезпечення якого залежить від активності інноваційної діяльності суб'єкта господарювання. Адже здатність генерувати і впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу є однією з найголовніших умов забезпечення конкурентоспроможності товаровиробника. У свою чергу, ефективність інноваційної діяльності підприємства у значній мірі залежить від правильного поетапного

ведення інноваційної діяльності, що може забезпечити ретельно розроблена та науково обґрунтована інноваційна програма підприємства. Тому виникає необхідність знайти і обґрунтувати інноваційну програму такого типу, яка б забезпечувала найвищу ефективність роботи інноваційного підприємства, підвищила б його конкурентоспроможність та репутацію на ринку. Зважаючи на це, формування інноваційної програми підприємства та її значення у діяльності суб'єкта господарювання набуває значної актуальності.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми інноваційної діяльності не є новими. Ці питання розглядаються у працях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. І хоч першим представником школи інноваційного розвитку можна вважати А. Сміта, який ще у 1776 р. опублікував «Дослідження про природу та причини багатства народів», систематичне дослідження інноваційних процесів відбувається останні чотири десятиліття. Вагомий внесок у дослідження цих понять внесли такі науковці як І.А. Бланк, А.Ф. Гойко, М.П. Денисенко, С.М. Ілляшенко, А.С. Кузнецов, О.Є. Кузьмін, П.П. Микитюк, М.П. Педан, А.А. Пересада, С.Ф. Покропивний, А.В. Прокопенко та ін. Незважаючи на тривалий період вивчення економістами інновацій та інноваційної діяльності, на сьогодні науковцями-економістами в основному обґрунтовуються та оцінюються пріоритетні напрямки інноваційних програм підприємств. Утім, тема розроблення та впровадження інноваційних програм на підприємстві, вважаємо, в сучасній науці розкрита недостатньо. Мало уваги науковцями приділено і методиці управління інноваціями, зокрема програмно-цільовому підходу, сутність та принципи застосування якого широко розкриті на загальнодержавному та регіональному рівні. Втім, на макrorівні застосування програмно-цільового методу в управлінні інноваціями залишається розкритим недостатньо.

Метою роботи є розкриття сутності та особливостей програмно-цільового підходу у формуванні інноваційних програм, обґрунтування теоретичних та практичних засад застосування програмно-цільового підходу в управлінні інноваціями.

Викладення основного матеріалу дослідження. Науковий та практичний інтерес щодо формування ефективних інноваційних програм обумовлюється низкою обставин, зокрема, тим, що вдало розроблена

інноваційна програма підприємства та вмiле її виконання забезпечить сталий економічний розвиток підприємства, модернізацію виробництва, що безперечно позначиться на зростанні конкурентоспроможності підприємства. Забезпечити ці результати в змозі лише ефективна, орієнтована на відтворювальний процес інноваційна політика підприємства з урахуванням стратегічних цілей та використанням сучасних методів в управлінні інноваціями загалом та формуванням інноваційної програми зокрема.

Серед багатьох сучасних підходів управління інноваційною діяльністю найбільш прийнятним та прогресивним науковці вважають програмно-цільовий метод, що найкраще забезпечує досягнення вибраних інноваційних завдань та який, в першу чергу, і орієнтований на їх реалізацію.

Вперше програмно-цільовий підхід було використано у СРСР у 20-х роках минулого століття під час розробляння державного плану електрифікації. Вже за 20 років після цього основні ідеї цього підходу використовувались у процесі реалізації радянської атомної програми, а в 50-х та 60-х роках – для розробки систем ракетного озброєння й освоєння космосу [8]. На сьогодні програмно-цільовий підхід набув широкого застосування в державному та регіональному управлінні, зокрема у бюджетуванні, а також в управлінні інвестиційно-інноваційною діяльністю, зокрема у формуванні та реалізації інвестиційно-інноваційних програм на підприємствах різних форм власності та організаційно-правових форм.

Науковці та спеціалісти з державного управління ще не дійшли одностайності щодо самого визначення програмно-цільового підходу. Так, Л. Дідківська зазначає, що «програмно-цільовий метод – це розробка важливих програм вирішення найактуальніших соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних, регіональних проблем розвитку суспільства» [3, с. 68]. Д. Стеченко вважає, що «програмно-цільовий підхід – це система науково-методичних заходів, яка забезпечує розв'язання проблем міжгалузевого та міжрегіонального характеру шляхом ув'язування цілей з ресурсами» [4, с. 143]. Втім, дані визначення характеризують програмно-цільовий підхід з точки зору управління процесами на державному чи регіональному рівні. Досліджуючи ж

проблеми програмно-цільового підходу в управлінні інноваціями на підприємстві, найбільш вдало, на нашу думку, визначення цьому методу дали Біліченко В.В., який вважає, що програмно-цільовий метод — це спосіб вирішення великих і складних задач, таких як розробка інноваційної стратегії розвитку підприємства, завдяки формуванню та впровадженню програмних заходів, які орієнтуються на досягнення попередньо поставлених цілей [1, с. 91], та Райзберг Б.А., який розглядає програмно-цільовий метод «як спосіб вирішення великих і складних проблем шляхом розробки й реалізації системи програмних заходів, орієнтованих на цілі, досягнення яких забезпечує вирішення проблем, що виникли» [9 с. 196; 8 с. 107].

Методологія програмно-цільового підходу передбачає [10]:

- формування системи цілей та завдань вирішення кожної проблеми;
- визначення шляхів вирішення завдань і вибору оптимального варіанту;
- розроблення програми вирішення проблем, усунення перешкод для досягнення цілей.
- визначення необхідних ресурсів і термінів реалізації програми й досягнення кінцевої мети.

Сутність програмно-цільового методу полягає у спрямованості у майбутнє, цільовій орієнтації, динамічності і локальній централізації управління. Ці характеристики органічно пов'язані з комплексним, системним підходом до управління інноваційною діяльністю [5].

На основі ж сутності методології програмно-цільового підходу спробуємо визначити його основні переваги та недоліки, які, звісно, притаманні будь-якому економічному поняттю. До переваг програмно-цільового методу Коновалова І.В. відносить те, що він забезпечує єдність дій, спрямованих на узгодження цілей і задач різних рівнів управління, а також часових періодів різної тривалості. Цей метод дає змогу розглядати вирішення проблеми, як цілеспрямований процес, що передбачає: розукрупнення проблеми на складові частини (задачі); виявлення несуперечливості цих частин і їх взаємозв'язок; встановлення пріоритетів; виділення провідної ланки в сукупності задач; визначення умов для їх комплексного вирішення [5].

Здійснивши аналіз досліджень Купріянової В.С., яка вивчала

програмно-цільовий підхід у бюджетуванні, можна зазначити, що технологія даного методу надає змогу вирішувати наступні завдання: мотивацію та необхідність вирішення проблем інноваційної сфери, фіксацію вихідного стану існуючої проблеми, формування та обґрунтування системної сукупності структурованих, ранжинованих за масштабом та вагомістю цілей і їх завдань, формулювання комплексу альтернативних заходів, взаємопов'язування з виконавцями, вибір можливих стратегій інноваційної програми щодо вирішення існуючої проблеми, визначення джерел фінансових та матеріально-технічних ресурсів, створення та впровадження в дію організаційно-економічних механізмів управління інноваційною програмою, контроль за виконанням, регулювання та координацію реалізації програми інноваційного розвитку підприємства [6].

Таким чином, можна зазначити, що програмно-цільовий підхід в управлінні інноваціями спрямований на виконання поставлених завдань і досягнення кінцевих результатів та, відповідно, створює основу для перспективної оцінки інноваційних витрат. Він вимагає аналізу наслідків реалізації програм і посилює роль планування при прийнятті інноваційних рішень.

Отже, застосовуючи програмно-цільовий метод у формуванні інноваційної програми підприємства, необхідно заздалегідь сформулювати та визначити заходи, які варто реалізувати для досягнення поставленої цілі. При цьому завдання невід'ємно пов'язуються із ресурсно-матеріальними можливостями підприємства.

Втім, окрім переваг, програмно-цільовий метод має й свої недоліки та особливості застосування. Від чіткого дотримання останніх і залежить успішність формування та реалізації програми інноваційного розвитку на снові даного методу.

Програмно-цільовий метод розглядає ціль, не як єдину систему, а як сукупність цілей і цільових задач, що утворюють багаторівневу, ієрархічно побудовану цільову схему; вона ж охоплює всі елементи, досягнення яких дасть можливість вирішити поставлену задачу і реалізувати головну ціль. Ціль, яку перед собою ставить підприємство, повинна бути чітко визначеною та обґрунтованою. Ціллю підприємств

є отримання додаткового прибутку, покращення ефективності роботи, підвищення конкурентоспроможності підприємства, або ж забезпечення своєчасної доставки вантажів чи покращення якості обслуговування клієнтів [1].

Значимість різних цілей на різних етапах реалізації інноваційної програми – безумовно, різна. Тому це необхідно врахувати, обираючи шляхи їх реалізації. Реалізація окремих цілей можлива в один і той же час, наприклад, забезпечення фінансової стабільності підприємства прямо пов'язано зі збільшенням його прибутків. Однак, часто покращення результатів діяльності по відношенню до однієї цілі може привести до погіршення результатів з позиції досягнення іншої. Так, наприклад, якщо ціллю підприємства є освоєння ним певного сегмента ринку, що є можливим при тимчасовому зниженні цін, то це приведе до зменшення прибутків, тобто до тимчасового віддалення від іншої цілі. Тому важливо розробити не тільки напрямки інноваційної програми, а й правильно пов'язати їх між собою за допомогою програмно-цільового методу [1].

Ключове значення для успішної реалізації інноваційних програм на основі програмно-цільового підходу має забезпечення необхідної відповідності між усіма їхніми системними елементами, врахування необхідності дотримання послідовності у пріоритетності згідно з визначеними елементами [2].

Об'єктивна оцінка ефективності використання ресурсів є наступною притаманною рисою програмно-цільового методу. Вона необхідна для вдалого визначення потреби в ресурсах, відповідно до реалізуючих заходів згідно із завданнями інноваційної програми [6].

Формування інноваційної програми підприємства за програмно-цільовим підходом здійснюється поетапно. Цей процес можна відобразити у вигляді схеми, що наведена на рис. 1.

Отож, на першому етапі визначаються основні цілі інноваційною діяльністю підприємства та на основі них формується інноваційна програма. Основними цілями інноваційної діяльності є, як правило, підвищення прибутковості підприємства, зростання якості продукції, зниження її собівартості, освоєння нових технологій тощо.

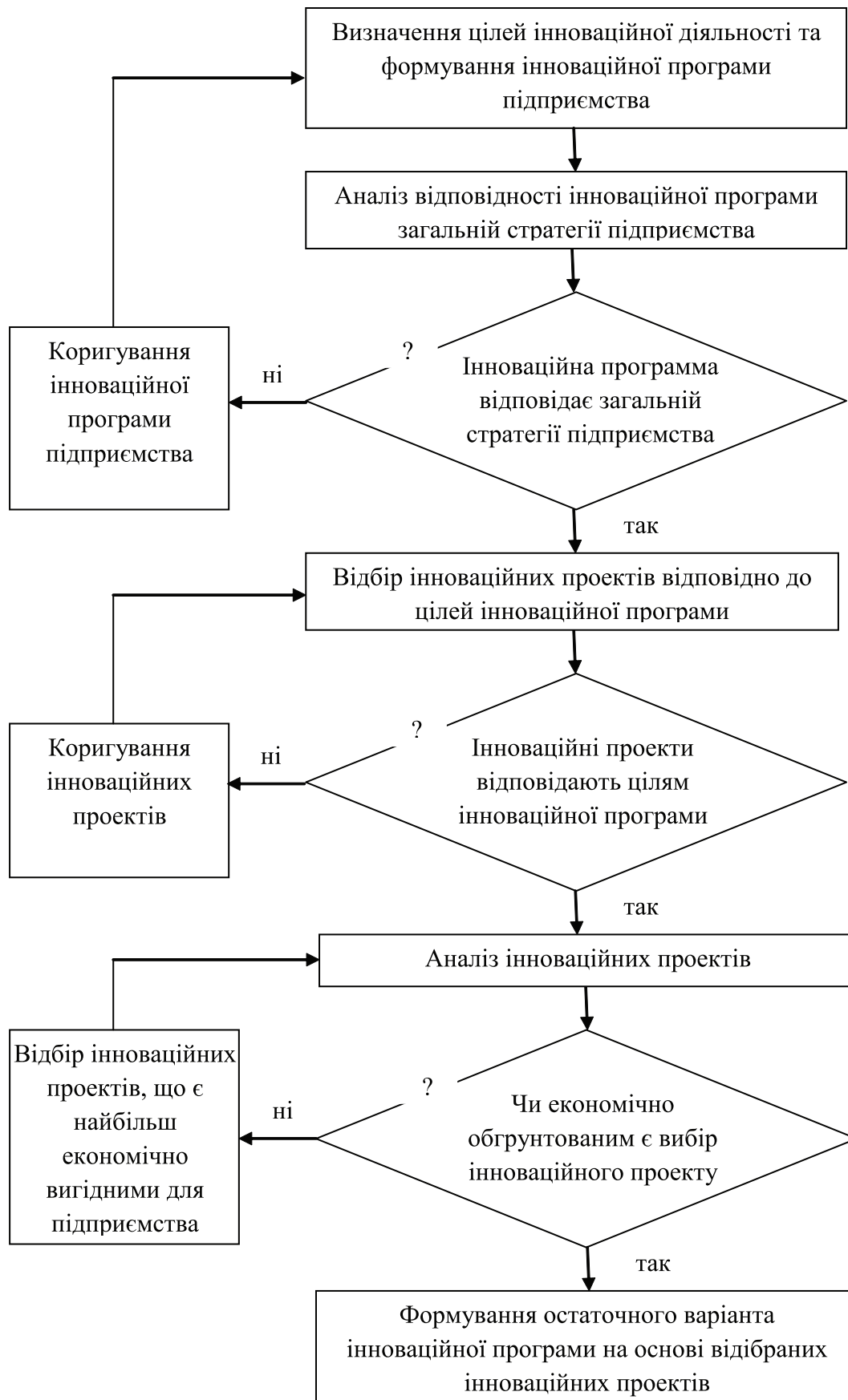

Рис. 1. Алгоритм формування інноваційної програми за програмно-цільовим підходом
Розроблено автором

Наступний етап передбачає проведення аналізу відповідності інноваційної програми до загальної стратегії підприємства. За ієрархічним рівнем, відповідно, вище місце займає загальна стратегія підприємства, тому при виявленні невідповідностей зміни вносяться у інноваційну програму.

Третій етап встановлює напрями та обсяги фінансування інноваційної програми, а також проводиться відбір інноваційних проектів відповідно до цілей інноваційної програми.

На наступному етапі проводиться аналіз інноваційних проектів за визначеними критеріями. Таким критеріями можуть виступати показники ефективності, рівень взаємозалежності між завданнями підприємства та інноваційною програмою, а також рівень відповідності цілям.

І останній етап передбачає формування остаточного варіанта інноваційної програми та внесення відповідних коректив на основі проведених дослідженнях у попередніх етапах. Після чого приступають до реалізації інноваційної програми

Організацію та контроль у формуванні та реалізації інноваційної програми підприємства за програмно-цільовим підходом повністю здійснює керівництво підприємства та, у разі наявності, - відділ з управління інноваційною діяльністю підприємства.

Реалізація інноваційної програми забезпечує збільшення прибутку підприємства, як правило, за рахунок зниження собівартості виробництва чи підвищення якості виготовленої продукції. Додаткові кошти у вигляді прибутку, отримані від реалізації інноваційної програми за програмно-цільовим методом доцільно використовувати на розроблення та впровадження чергових інноваційних програм. Це дасть змогу підприємству постійно бути конкурентоспроможним на ринку.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновки, що програмно-цільовий підхід, як один із основних методів управління інноваційною діяльністю, є найбільш дієвим підходом у формуванні та реалізації інноваційної програми підприємства, орієнтований на кінцевий результат та досягнення поставлених цілей. Використання цього підходу сприятиме переходу від практики забезпечення коштів на інновації до оцінювання кінцевих результатів, а також підвищення відповідальності під час реалізації інноваційної програми. Використання

програмно-цілевих методів у формуванні та реалізації інноваційної програми водночас дасть змогу покращити економічні показники діяльності підприємства, підвищити його конкурентоспроможність. У подальших дослідженнях планується розглянути фактори, що впливають на ефективність виконання програми інноваційного розвитку підприємства. Планується зосередити увагу на побудові найбільш ефективної моделі реалізації інноваційної програми суб'єкта господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біліченко В.В. Планування та управління інноваційною стратегією автотранспортного підприємства / В.В. Біліченко, С.О. Романюк // Вісті Автомобільно-дорожнього інституту. – 2009. – № 1 (8). – С. 90 – 94.
2. Тульчинська С.О. Програмно-цілевий метод державного регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності / С.О. Тульчинська // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_6/16.pdf
3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2002. – 68с.
4. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Д. М. Стеченко. – К. : Вища школа, 2000. – 224 с.
5. Коновалова І. В. Науково-теоретичні аспекти програмно-цілевого підходу в державному управлінні / І.В. Коновалова // Державне будівництво. – 2009. – № 2. – С. 21
6. Купріянова В.С. Програмно-цілевий підхід до державної підтримки розвитку вертольотобудування в Україні / В.С. Купріянова, І.Ю. Матюшенко // Бізнесінформ. – 2012. - №1 – С.4-7
7. Портна О.В. Програмно-цілеве фінансування охорони здоров'я в Україні / О.В. Портна // Бізнесінформ – 2012. - №9 – С.261-264
8. Білоног Т.В. Управління інвестиційними проектами промислового підприємства на засадах програмно-цілевого методу / Т.В. Білоног // Актуальні проблеми економіки. – 2012. - № 6 (132). – С. 106-110
9. Райзберг Б.А., Лобко А.Г. Программно-целевое планирование и управление: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 428 с.
10. Кононенко П.І. Стратегічне програмно-цілеве управління виробничо-господарською системою. – М.: Дашкова К, 2003. – 272 с.